

lérin başı ve en önde geleni laladır. Lalalar çok defa Enderun'dan yetişmiş, tecrübeli, güvenilir şahıslar arasında titizlikle seçilir ve merkezden tayin edilirdi. İlk dönemlerde lalalar arasında yerli ümerâ ailelerine mensup kimselerin olduğu bilinmektedir. XV. yüzyılın sonlarından itibaren genellikle kul asıllı devlet görevlileri bu makama getirilmiştir. Lalalar sancak beyi, beylerbeyi rütbesindeki devlet adamları arasından seçilebildiği gibi bu göreve daha alt seviyede hizmetliler de tayin edilebilirdi. Bu makamda sürelerini tamamlayanlar çok defa daha yüksek dereceli taşra görevlerine gönderilirdi. Meselâ Manisa'ya yollanan Şehzade Süleyman'ın (Kanûnî Sultan Süleyman) lalası, defterdarlıkta ve vezirlikte bulunmuş tecrübeli devlet adamı olan Kasım Paşa idi (Celâlîzâde, s. 180-181). II. Selim'in lalası olan Mustafa Paşa sancak beyi iken onun lalalığına getirilmiş, daha sonra beylerbeyiliklerde bulunmuş ve ikinci vezirliğe yükselmişti. III. Mehmed'in padişah oluşu sırasında lalalık görevini yürüten Mehmed Paşa ise önce vezir olmuş, ardından sadrazamlığa getirilmiştir. Lalaların görev süreleri sancak beylerine benzer tarzda iki üç yıl kadardı. Bazı durumlarda sık sık lala değişikliklerinin olduğu görülmektedir. Bunun en önemli sebebi, buldukları yerlerde şehzadeyi etki altına alarak bir güç unsuru haline gelmelerini önlemek olmalıdır. Fakat yine de lalalık ileride daha yüksek görevlere getirilmeyi sağlayan bir basamak haline gelmiştir. Bilhassa lalalıklarında buldukları şehzadelerin padişah olması onlara büyük bir nüfuz ve makam temin etmiştir.

Lalanın görevleri arasında şehzadenin eğitimi yanında onun siyasî meselelere vukufuna yardımcı olmak, Dîvân-ı Hümayun'un küçük bir modeli olan şehzade divanına vezir makamında başkanlık etmek, sancak askerleriyle sefere çıkmak yahut sefer vakti bulunduğu bölgenin büyük bölümünün muhafaza hizmetini görmek, merkezle şehzade arasındaki bağı sağlamak, herhangi bir meselede merkezle doğrudan irtibata geçmek ve gereken tedbirleri almak başta geliyordu. Lalanın idarî fonksiyonu şehzadenin yaşının küçük olması durumunda daha da önem kazanıyordu. Yetişkin şehzadelerin yanında ise pasif bir konumda kalabiliyor, şehzadenin bizzat kendisi siyaset ve idarede etkin oluyordu. Bu durumda lalalar ikinci planda kalırken vazifeleri daha çok merkezle şehzade arasında belirginleşen bir

şekil alıyordu. II. Bayezid'in oğulları Yavuz Sultan Selim, Korkut, Ahmed gibi şehzadelerin yanındaki lalaların idarî fonksiyonları ve etkileri çok azdı, bunlar âdeta ismen tayin edilmiş bir mevkide kalmışlardı. Buna karşılık Fâtih Sultan Mehmed'in, Kanûnî Sultan Süleyman'ın, II. Selim'in, III. Murad ve III. Mehmed'in lalaları siyasî ve idarî bakımdan ön plana çıkmışlardır. Lalaların idarî yetki dereceleri özellikle Kanûnî Sultan Süleyman'ın oğlu Şehzade Bayezid olayının ardından artmıştır. Bu hadiseden sonra yegâne veliaht sancağı haline gelen Saruhan sancağının merkezi Manisa'ya gönderilen şehzadelerin (III. Murad ve III. Mehmed) yanında bulunan lalaların bütün idarî işlerde ön planda olduğu, merkezden gönderilen hükümleri lala adına hitaben kaleme aldıkları dikkati çekmektedir (Emecen, s. 35). Lalaların şehzadeler üzerindeki denetiminin artması onların vazife alanlarını da giderek genişletmiş, lalalar mahallî tayinler, timar tevcihleri, muhafaza, asayiş temini gibi pek çok konuda yetkili konuma gelmiştir.

Lalalık, III. Mehmed'den sonra şehzadelerin sancağa çıkma usullerine nihayet verilmesiyle idarî yönünü tamamen yitirmiştir. Saltanat sistemindeki değişme ve şehzadelerin sarayda sıkı bir gözetim altında tutulmaları, lalalığa sadece eğitim fonksiyonunun ön plana çıktığı yeni bir sıfat kazandırdığı gibi kimliklerinin değişmesine de yol açmıştır. Şehzadelerin maiyetine harem ağalarından (has odalı) üç kişi tayin edilmeye ve bunların en tecrübelisi ve yaşlısı başlala unvanıyla onun eğitiminden sorumlu tutulmaya başlanmıştır. Hadım ağalardan seçilen bu lalalar sarayda sadece şehzadenin eğitimiyle ilgilenmişlerdir. Bunların XVII. yüzyılda saray içinde çeşitli entrikalara karıştıkları ve bazılarının büyük nüfuz sahibi oldukları bilinmektedir. IV. Mehmed'in başlalası Uzun Süleyman Ağa, Kösem Sultan'ın katli işine karışmış, sarayda büyük nüfuz sahibi olmuştur (Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, III/1, s. 257-260). Adları çeşitli olaylar dolayısıyla geçen diğer lalalar arasında II. Süleyman'ın lalası Ahmed Ağa, III. Selim'in lalası Mahmud Bey, II. Mahmud'un lalaları Anber Ağa, Recebpaşazâde Mehmed Bey ile Başlala Tayyar Efendi zikredilebilir. Bu dönemlerde padişahların vezîriâzamlara lala tabiriyle hitap etmeye başladıkları da belirtilmelidir. Lala kelimesi "eğitici, bakıcı" anlamında halk arasında da yaygın bir şekilde kullanılmıştır.

BİBLİYOGRAFYA :

- İbn Bibî, *el-Evâmîr'ü'l-Alâiyye* (trc. Mürsel Öztürk), Ankara 1996, I, 275; Aksarâyi, *Müsâmeretü'l-ahbâr* (trc. Mürsel Öztürk), Ankara 2000, s. 30; Eflâkî, *Âriflerin Menkıbeleri* (trc. Tahsin Yazıcı), Ankara 1995, II, 507-508; *Gazavât-ı Sultân Murâd b. Mehmed Hân* (nşr. Halil İnalıcık - Mevlûd Oğuz), Ankara 1978, s. 2, 33, 56, 66; Tursun Bey, *Târih-i Ebû'l-Feth* (nşr. Mertol Tulum), İstanbul 1977, s. 36, 207; Celalzâde Mustafa Çelebi, *Selîmnâme* (nşr. Ahmet Uğur - Mustafa Çuhadar), Ankara 1990, s. 180-181; İbn Kemal, *Tevârih-i Âl-i Osmân*, VIII. Defter, s. 2, 20, 97; Ahmed Câvid, *Hadîka-i Vekâyi* (haz. Adnan Baycar), Ankara 1998, s. 141; Mehmed Zeki, *Maktûl Şehzadeler*, İstanbul 1336, s. 2-3; Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, III/1, s. 257-260; a.mlf., *Medhal*, s. 79, 273, 318; a.mlf., "Sancağa Çıkarılan Osmanlı Şehzadeleri", *TTK Belleten*, XXXIX/156 (1975), s. 659-696; Feridun M. Emecen, *XVI. Asırda Manisa Kazası*, Ankara 1989, s. 35; J. Woods, *Akkoyunlular* (trc. Sibel Özbudun), İstanbul 1993, s. 20; L. Peirce, *Harem-i Humayun, Osmanlı İmparatorluğu'nda Hükûmranlık ve Kadınlar* (trc. A. Berktaş), İstanbul 1996, tür.yer.; Kenan Ziya Taş, *Osmanlılar'da Lalalık Müessesesi*, İsparta, ts.; İsmet Parmaksızoğlu, "Lala", *TA*, XXII, 456-457.

TUNCER BAYKARA

LALA MEHMED PAŞA

(ö. 1015/1606)

Osmanlı vezîriâzâmı.

Bosnalı Şahinoğlu ailesinden olup Yayça'da (Jajce) doğdu. Bazı kaynaklarda Sokullu Mehmed Paşa ile akrabalığını ifade etmek üzere Tavil Mehmed Paşa olarak da anılır. Saraya ne zaman ve nasıl alındığı bilinmemektedir. Kaynaklarda yer alan ilk görevleri peşkir ağalığı, küçük mirâhurluk ve büyük mirâhurluktur. Muhtemelen saraydaki hizmeti sırasında şehzadelerin eğitiminde görev aldığı için Lala unvanı ile anılmıştır. 999 Rebîülâhiri sonunda (24 Şubat 1591) Saatçi Hasan Paşa'nın yerine yeniçeri ağası oldu ve Sadrazam Sinan Paşa'nın çıktığı Avusturya seferine yeniçerilerle birlikte katılma görevi aldı. 9 Şevval 1002'de (28 Haziran 1594) İstanbul'dan ayrıldı.

Sefer sırasında önemli görevleri başlarıyla yerine getirdi. Tata Kalesi'nin geri alınması sırasında (29 Şevval 1002 / 18 Temmuz 1594) cesaretiyle takdir kazandı. Fakat ertesi günü Sinan Paşa tarafından azledildi. Bununla beraber Semartin ve Yanık kaleleri kuşatmalarında bulundu ve Mihaliçli Ahmed Paşa yerine Karaman beylerbeyiliğine (Zilhicce 1002 / Ağustos 1594), kısa bir süre sonra da Satırcı Mehmed Paşa'nın azli üzerine Anadolu bey-

İerbeyiliğine (11 Muharrem 1003 / 26 Eylül 1594) getirildi.

Ferhad Paşa'nın kısa süren ikinci sadâret-i sırasında Eflak olaylarıyla ilgilenmesinden dolayı Lala Mehmed Paşa, Budin civarındaki askere serdar tayin edilerek sınırın muhafazasıyla görevlendirildi. Arkasından tekrar sadrazam olan Sinan Paşa tarafından muhasara altındaki Esterگون Kalesi'ne yardıma gönderildi; ancak çetin geçen mücadeleler esnasında birliklerinden ayrı düştü ve 1400 atlı ile kaleye kapandı. Çok güç şartlar altında altmış yedi gün süren bu kuşatma sırasında kaledeki askerlerin baskısı sonucu şehri anlaşıma yoluyla Avusturyalılar'a teslim etti (Zilhicce 1003 / Ağustos 1595). Ardından Budin'de kalarak Yanık, Papa, Tata, Pespirim (Weszprim), Polata, Semartin gibi serhad kalelerinin muhafazasıyla görevlendirildi. Bu sıralarda kendisine vezirlik rütbesi de verildi (Topçular Kâtibi Abdülkadir Efendi, s. 83, 88, 95; Selânikî'ye göre vezirliği daha sonra Rebûlevvel 1005 / Kasım 1596 tarihindedir; s. 636). III. Mehmed'in çıkacağı Eğri seferi hazırlıklarından olmak üzere Anadolu Beylerbeyi Vezir Lala Mehmed Paşa'ya Ösek Köprüsü başında olması emredildi. Daha sonra Yanık Kalesi'nin imdadına yetişmek üzere Budin'e gelmişken Eğri'ye çağrıldı ve Eğri kuşatmasına katıldı. Bunun hemen arkasından Haçova'da yapılan meydan muharebesinde sağ cenahta görev yaptı (Topçular Kâtibi Abdülkadir Efendi, s. 134; krş. Hasanbeyzâde Ahmed, s. 193). Ardından Kütahya ve bağlı sancaklarında teftişte bulunması ve bölgeyi Celâli taşkınlıklarından koruması istendi (Rebûlâhir 1005 / Aralık 1596). Aynı yıl Satırcı Mehmed Paşa'nın Varat seferine iştirak etmek üzere Rumeli tarafına geçti. Satırcı Mehmed Paşa ile buluşup Baçka'da kışladikten sonra orduyla birlikte Varat'a hareket etti. Pançova'da Rumeli Beylerbeyi Veli Paşa'nın ölümü üzerine görevi ona verildi (14 Muharrem 1007 / 17 Ağustos 1598). Serdarla birlikte Beçkere'ye geldi, Çanad ve Arad kaleleri fethinde bulundu, ancak Varat alınmadı. O kış Peçuy'da geçiren Lala Mehmed Paşa, üçüncü defa sadârete getirilen İbrâhim Paşa'nın serdarlığı sırasında mevcut görevine ilâveten serdarlık pâyesiyile Budin muhafazasına tayin edildi (Rebûlevvel 1007 / Ekim 1598). Ardından Budin beylerbeyiliği Rumeli beylerbeyiliğine ilhak edilerek onun idaresine verildi (Cemâziyelevvel 1008 / Kasım 1599). Bu dönemde dikkatini Budin'in

güvenliğini sağlamak üzere civardaki kaleler üzerinde yoğunlaştırdı. Lala Mehmed Paşa'nın da dahil olduğu güçlü bir Osmanlı ordusu 1009 (1600-1601) yılında Babofça ve Kanije'yi kuşatıp vire ile teslim aldı (Topçular Kâtibi Abdülkadir Efendi, s. 231-240). Priştine'de kışlayan Mehmed Paşa, Hisarcık'ta bulunduğu sırada Sadrazam Damad İbrâhim Paşa'nın Belgrad'da vefatı üzerine onun da vasiyetiyle serdar kaymakamı olarak ordunun idaresini üstlendi. Sadrazamlığa getirilen Yemişçi Hasan Paşa'nın askerî faaliyetlerinde önemli rol oynadı. İstolni Belgrad'ın kuşatıldığı haberi üzerine buranın imdadına gitti. Esterگون'un kaybedilmesinden sonra artık serhad şehri durumuna gelmiş olan Budin'i kuşatan Avusturyalılar'ı geri çekilmeye zorladı. Merkezdeki gelişmeler üzerine İstanbul'a dönen Yemişçi Hasan Paşa'nın isteğiyle üçüncü vezirlikle Macaristan serdarı oldu (12 Ramazan 1011 / 23 Şubat 1603).

Sefer mevsiminin başlamasıyla birlikte yoğun bir faaliyet içine giren Mehmed Paşa, Yemişçi Hasan Paşa'dan sonra sadrazamlığa getirilen Yavuz (Malkoç) Ali Paşa tarafından görevinde tutulmak istendiyse de serhadde sadrazamdan başkasının başarılı olmasının zor olduğunu, II. Gazi Giray ve Celâli Hasan Paşa'nın hizmette istekli olmamalarının bunu en iyi şekilde gösterdiğini belirterek serdarlık mesuliyetini üstlenmedi. Sadrazamın Belgrad'da vefat etmesi üzerine sadâret mührü Lala Mehmed Paşa'ya verildi (9 Rebûlevvel 1013 / 5 Ağustos 1604).

Budin civarına giden Serdânekrem ve Sadrazam Lala Mehmed Paşa Peşte, Hatvan ve Vaç'ı geri alıp civardaki kalelerin tahkimiyile meşgul oldu. Bu yoğun faaliyetler sürerken bir yandan da iki taraf arasında barış görüşmeleri yapılıyordu. Ancak Eğri ile Esterگون'un değiştirilmesi noktasında görüşmeler düğümlendi. Bunun üzerine Lala Mehmed Paşa'nın ana hedefi Esterگون oldu ve Esterگون kuşatmasına başlandı (24 Cemâziyelevvel 1013 / 18 Ekim 1604). Otuz bir gün süren kuşatma başarılı olmadı. Belgrad'a gelen sadrazam kışı geçirmek üzere İstanbul'a hareket etti (20 Ramazan 1013 / 9 Şubat 1605) ve padişah tarafından büyük iltifatlarla karşılandı. Baharla birlikte tekrar sefere çıkan Mehmed Paşa Esterگون'a yöneldi. Önce etraftaki küçük fakat müstahkem olan Ciğerdelen, Vişegrad ve Tepedelen kalelerini alıp Esterگون'un savunma hatlarını zayıflattı. Otuz beş günlük

çetin mücadelelerden sonra kaleyi teslim aldı (20 Cemâziyelevvel 1014 / 3 Ekim 1605). Böylece on yıl önce Lala Mehmed Paşa tarafından vire ile bırakılan kale yine onun tarafından vire ile ele geçirilmiş oluyordu (Peçuylu İbrâhim, II, 301-308). Mehmed Paşa bu zafer üzerine "fâtihi Esterگون" olarak anılmıştır (Naîmâ, II, 157).

İstanbul'a gitmeden önce Macar Prensi İstvan Bocskay'ı, Peşte karşısında 10.000 Macar askerinin de katıldığı büyük bir törenle taç giydirerek Erdel kralı tayin etti (Kasım 1605). Esterگون'un fethini müjdelemek ve İstanbul'a gitmek için izin talep etmek üzere Peçuylu İbrâhim Efendi'yi İstanbul'a gönderdi (Peçuylu İbrâhim, II, 307). Kendisine gerekli izin verildiyse de daha sonra bu iznin İran seferine çıkmak üzere verildiği, eğer Şark seferine gitmeyecekse ikinci vezirlikle orada kalıp mührü göndermesi istendi (Naîmâ, I, 437). Çaresiz kalan Lala Mehmed Paşa İstanbul'a gelince (7 Zilkade 1014 / 16 Mart 1606) iyi karşılandı ve padişahın huzurunda yapılan müşaverede Şark serdarlığı için Kuyucu Murad Paşa seçildi. Rakibi Derviş Paşa'nın tahrikiyle müzakereler uzamış ve üçüncü vezirlik verilerek Bağdat Beylerbeyi Nasuh Paşa'nın serdar olmasına emir çıkmışsa da padişah sefer için Lala Mehmed Paşa'yı istiyordu. Sadrazam ise Avusturya ile barış şartlarının olgunlaştığı, kendisi ve Kırım hanının bulunmadığı bir zamanda Bocskay'ın da yalnız kalacağı, Macarlar'ın bazı vaadlerle kraldan koparılacağı gibi tehlikeleri sıralayarak her şey e rağmen garp, şark veya donanmadan hangisi emredilirse hizmette bulunacağını söyledi. Ardından çıkan emirde İran üzerine gitmesi istendi (Orhonlu, s. 96-97, 99-100, 105). Yüz yüze görüşülecek meseleler olduğunu belirterek mülâkat rica ettiyse de ricası geri çevrildi (a.g.e., s. 101, 107). Belgrad'dan acele ile geldiğini, adamlarının, cephane ve diğer harp levazımının Belgrad'da kaldığını, onlar olmadan sefere çıkamayacağını, gelmelerinin beklenmesi halinde mevsimin geçeceğini, önemli bir işin yapılamayacağını defalarca yazdı. Fakat padişah hiçbirini dinlemedi ve ısrarla yola çıkmasını istedi (a.g.e., s. 105, 107, 111-112). Sonuçta sefere gitmekten başka çare olmadığını anlayınca dördüncü vezirlikle Murad Paşa'yı Macaristan serdarlığına tayin ettirip sefer hazırlıklarına başladı. Bu arada yakın adamları Derviş Paşa tarafından kendisinden uzaklaştırıldı. Esterگون fethinde büyük hizmetleri geçen adamlarından Yeniçeri Ağası Hüseyin Ağa Halep beylerbe-

yiliğine gönderildi (a.g.e., s. 107). Yine yeğeni ve serhadde nüzül emini olan Kapı-cıbaşı Mustafa Ağa Kastamonu sancak beyi yapıldı. Bu uygulamalar yüzünden mânevîyatı bozulmuş olarak Üsküdar'da otağını kurdu. Ancak burada üzüntüsünden felç oldu. Buna rağmen Derviş Paşa mutlaka gitmesi gerektiği yolunda padişahı tahrik etmeyi sürdürdü (Sâfi Mustafa, II, vr. 56^b-57^a). Hatta vefatından iki gün önce, eğer derhal hareket etmezse hakından gelineceği yolunda bir emir daha yazdırttı. Mehmed Paşa 14 Safer 1015 (21 Haziran 1606) tarihinde vefat etti (Hasanbeyzâde Ahmed, II, 299). Sun'ullah Efendi'ye dayanarak Bâki Paşa'nın bir ifadesine yer veren Peçuyulu, Derviş Paşa'nın Portekizli bir hekimi elde ederek Lala Mehmed Paşa'yı son nefesinde zehirlettiğini ileri sürer. Cenaze namazı Fâtih Camii'nde kılınarak Eyüp'te akrabası Sokullu Mehmed Paşa türbesinin dışına defnedildi.

Dönemin kaynaklarında kendisinden daima olumlu sıfatlarla bahsedilen Lala Mehmed Paşa'nın akrabası olan ve on beş yıl hizmetinde bulunan Peçuyulu'ya göre Mehmed Paşa'nın tek kusuru çok tasarruflu davranmasıdır. Ancak Estergon fetihinden sonra gazilere resmî yetkileri dahilinde verdiği zeâmet ve timarlar dışında kendi parasından 20.000 altından fazla ikramda bulunması onun cömertliğinin göstergesi olarak kabul edilir. Şark seferine gönderilmek istendiği sırada on iki yıllık emeğinin heba olacağından çekindiği, kendisinin önceliği Avusturya mücadelesine vererek bunu Osmanlılar'ın lehine tamamlamak arzusunda bulunduğu da ifade edilir. Ölümünden sonra vasiyetine uyulmayarak mallarına el konulmuş, ailesi bu sebeple zaruret içine düşmüştür.

Lala Mehmed Paşa'nın Sokullu Mehmed Paşa Türbesi haziresindeki mezarı – Eyüp / İstanbul

BİBLİYOGRAFYA :

Abdî Çelebi, *Zafernâme-i Yanık*, Millet Ktp., Ali Emîri Efendi, Manzum, nr. 1328, vr. 5^b, 6^{a-b}; Selânikî, *Târih* (İpşirli), bk. İndeks; Sâfi Mustafa, *Zübdetü't-tevârih*, Beyazıt Devlet Ktp., Veliyyüddin Efendi, nr. 2428, I, vr. 260^b; nr. 2429, II, vr. 7^{a-b}, 11^a, 56^b-57^a; Atâî, *Zeyl-i Şekâik*, s. 476, 479, 609, 688; Hasanbeyzâde Ahmed, *Târih* (haz. Nezihî Aykut, doktora tezi, 1980), İÜ Ed. Fak., Genel Kitaplık, nr. TE 57, II, 190-299, 325; Mehmed b. Mehmed er-Rûmî, *Nuhbetü't-tevârih ve'l-ahbâr ve Târih-i Âli-Osmân* (haz. Abdurrahman Sağırılı, doktora tezi, 2000), İÜ Ed. Fak., Genel Kitaplık, nr. TE 138, s. 469-649; ikinci kısım, s. 34-36; Topçular Kâtibi Abdülkadir Efendi, *Târih* (haz. Ziya Yılmaz, doktora tezi, 1990), İÜ Ed. Fak., Genel Kitaplık, nr. TE 80, tür.yer.; Peçuyulu İbrâhim, *Târih*, II, 175-188, 246-252, 267-354; ayrıca bk. tür.yer.; Kâtib Çelebi, *Fezleke*, I, 186, 192, 246, 256-258, 272, 275-277, 288; Evliya Çelebi, *Seyahatnâme* (haz. Seyit Ali Kahraman – Yücel Dağlı), İstanbul 2002, VI, 160-162, 171; Naimâ, *Târih*, I, 95, 134-194, 297-329, 398-445; II, 157; *Hadikatü'l-vüzerâ*, s. 52-54; Ayvansarayî, *Ve Feyât-ı Selâtin*, s. 28-29; Hammer (Atâ Bey), VII 51-52, 72-74; Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, III/1, s. 116-117; III/2, s. 361-363; Danışmend, *Kronoloji*, III, 244, 535; V, 28; Cengiz Orhonlu, *Osmanlı Tarihine Ait Belgeler, Telhîsler: 1591-1607*, İstanbul 1970, s. 28, 62, 71-72, 91-118; Bekir Kütükoğlu, *Osmanlı-Iran Siyasî Münasebetleri: 1578-1612*, İstanbul 1993, s. 275; W. J. Griswold, *Anadolu'da Büyük İsyan: 1591-1611* (trc. Ülkün Tansel), İstanbul 2000, s. 35, 45, 99-100, 128-129; M. C. Şehâbeddin Tekindağ, "Mehmed Paşa, Lala", *İA*, VII, 591-594; A. H. de Groot, "Mehmed Paşa, Lâlâ", *EP* (Fr.), VI, 989-990.

MAHMUT AK

LALA MUSTAFA PAŞA

(ö. 988/1580)

Kıbrıs, Şirvan
ve Gürcistan fâtihî unvanıyla anılan
Osmanlı veziri.

Hayatının ilk yılları hakkında bilgi yoktur. Kaynaklarda Bosna'nın Sokol köyünden olduğu, Yavuz Sultan Selim zamanında (1512-1520) kardeşi Deli Hüsrev Paşa vasıtasıyla saraya alındığı, bir süre Kanûnî Sultan Süleyman'ın berberbaşılığında bulunduğu belirtilir. Daha sonra sipahi oğlanları zümresine giren Mustafa Ağa çarşnigirlik ve küçük mîrâhurluk yaptı. Rüstem Paşa'nın vezîriâzamlığı sırasında (951/1544) yeniden çarşnigirliğe getirildi ve Safed sancak beyliği verilerek İstanbul'dan uzaklaştırıldı. Ardından 5 Şâban 964'te (3 Haziran 1557) Şehzade Selim'e lala oldu (BA, A.RSK, nr. 1457). Şehzade Selim ile Bayezid'in taht kavgasında etkili rol oynadı. İki kardeş arasındaki gerilimi tırmandırdı ve Selim'e avantaj sağladı. Bayezid'in Selim'e

yolladığı tehdit mektuplarını İstanbul'a bildirdiği gibi padişahın Bayezid'e gönderdiği nasihatnâmeleri ele geçirip bunların şehzadeye ulaşmasını engelledi. İki kardeş arasında Konya'da meydana gelen savaşın (966/1559) ardından ortaya çıkan durumdan dolayı Vezîriâzam Rüstem Paşa'nın tepkisini çekti. Rüstem Paşa onu Selim'in lalalığından alıp Pojega sancak beyliğiyle uzaklaştırmak istedi (24 Zilhicce 967 / 15 Eylül 1560). Şehzade Selim'in araya girmesiyle Tımışvar beylerbeyliğine nakledildi (27 Muharrem 968 / 18 Ekim 1560). Ancak bu vazifesine gitmedi ve şehzadenin yanından ayrılmadı. Yine şehzadenin sayesinde görev yeri Van beylerbeyliği olarak değiştirildi (15 Safer / 5 Kasım). İki yıl sonra Erzurum beylerbeyi (969/1562), ardından Halep ve Şam beylerbeyi (19 Rebûlevvel 971 / 6 Kasım 1563) oldu. Uzun süre kaldığı bu görevi sırasında II. Selim'in padişah oluşuyla vezîriâzamlık ümidi belirmediyse de Sokullu Mehmed Paşa bunu önleyici tedbirler aldı. Onu İmam Mutahhar'ın isyanını bastırmak üzere serdar olarak Yemen'e gönderdi (975/1567-68). Yemen'e gitmek için Kahire'ye geçen Mustafa Paşa, vaktiyle kardeşi Ayas Paşa'nın Şehzade Bayezid olayı sırasında idamına yol açtığı için kendisine düşmanlık besleyen Mısır Beylerbeyi Koca Sinan Paşa'nın aleyhte telkinleri üzerine Sokullu Mehmed Paşa tarafından serdarlıktan azledildi. Hakkındaki şikâyetlerin tahkiki için Şam'a dönmesi istendi. Bunun üzerine Şam'a gelip birkaç ay burada kaldıktan sonra İstanbul'a gitti, hatırlı kimseler sayesinde affedildiği gibi altıncı vezir oldu. Lalalığını yaptığı ve bir bakıma tahta geçmesini sağladığı II. Selim'in Kıbrıs seferine çıkma isteğinin en hararetli destekçisi oldu. Vezîriâzam Sokullu Mehmed Paşa'nın muhalefetine rağmen Venedik'e savaş ilân edilip Kıbrıs seferi açıldığında bu harekâtın serdarlığına getirildi. Kıbrıs'ta uygulanacak savaş planlarını hazırlayıp kuşatılacak kalelerin tesbitini yaptı. Onun isteği doğrultusunda Lefkoşe Kalesi'nin kuşatılmasına karar verildi. Kalenin durumunu İstanbul'a rapor eden Mustafa Paşa burayı 8 Rebûlâhîr 978'de (9 Eylül 1570) ele geçirdi. Ardından Magosa kuşatıldı ve 9 Rebûlevvel 979'da (1 Ağustos 1571) alınıp Kıbrıs'ın fethi tamamlandı.

İstanbul'a döndüğünde Vezîriâzam Sokullu Mehmed Paşa'nın desteğini alan Mustafa Paşa rakibi Koca Sinan Paşa'ya karşı durumunu kuvvetlendirdi. 985'teki (1577-78) İran seferi ikisi arasında çekiş-